

La Cauna de l'Aragó

per Pere Canton

La primavera de l'any 2005, amb Albert Aulines, vàrem organitzar i portar a terme l'exposició prehistòrica "L'Aigua i els primers humans al Pla de Salt", que va resultar ser tot un esdeveniment comarcal i, també, mediàtic. La mostra es va fer al Museu de l'Aigua de Salt i consistí en relacionar les troballes d'indústria lítica recuperades al lloc conegut com Camí dels Carlins l'any anterior, datades en uns 300.000 anys abans d'ara, elaborades per *Homo heidelbergensis*, amb matèria primera local, amb el riu Ter que travessa el municipi, i el medi en el qual es desenvoluparen aquests homínids, a la vall mitjana d'aquest riu; tanmateix donar a conèixer l'actuació decisiva durant 33 any d'intervencions de l'Associació Arqueològica de Girona en el descobriment, estudi i divulgació dels 27 jaciments catalogats al Gironès, pertanyent al Paleolític inferior i mitjà; alternativament i successivament es va portar a terme un taller de prehistòria. El primer diumenge del mes de juny decidirem fer un viatge al bressol de la prehistòria catalana, a la Cauna de l'Aragó, situada en la localitat de Talteüll (Rosselló, França), on s'han recuperat les restes fòssils d'una de les famílies més velles d'Europa. El dia previst és desvetllà magnífic i assolellat, potser una mica calorós; a la sortida de Girona fem una darrera ullada al Puig d'en Roca,

i a la silueta majestuosa de la catedral de Santa Maria, i gairebé sense adonar-nos ja ens trobàvem en terres franceses, en aquests primers quilòmetres dins del país veí sentim una sensació que ja hem tingut altres vegades, la de no estar en un lloc estrany, l'àmbit esdevé conegut.

En la memòria històrica de Catalunya, als nostres germans del nord els portem al cor, són persones pertanyents al nostre llinatge, i entenem que difícilment un mateix poble es

pot dividir pel dret de conquesta; hem fet, probablement des de la prehistòria un camí comú, en aquestes terres del S.E. francès encara es parla la nostra llengua, i es mantenen alguns dels nostres costums més tradicionals.

Cal recordar que el Rosselló va formar part del comtat de Besalú, ja en el segle X, i que segons el testament de Bernat Tallaferro, l'any 1.010 va cedir el castell de Talteüll al seu fill. Més tard fou possessió del comte de Barcelona i, posteriorment, de la Corona Catalan-Aragonesa; finalment l'any 1.659, en virtut del Tractat dels Pirineus, els comtats del Rosselló, la Cerdanya i comarques veïnes passaren a dependre políticament de França, i la frontera d'aquesta nació arribà als Pirineus, un lloc on encara continua inalterable. Però no es d'això del que volia parlar, en aquest treball la frontera no ens interessa gens, l'home prehistòric, per la seva sort, no coneixia ni línies divisòries ni banderes, la seva preocupació prioritària era la de subsistir, que no es poc.

Si ens situem en la geografia de la vall i les serres de Talteüll-Vingrau, hem de dir que han viscut i vist passar totes les cultures d'Europa, des de el Paleolític inferior, ara fa més de 500.000 anys, el Paleolític mitjà i superior, el Neolític, l'edat dels Metalls, els Ibers (Oppidum de Sant Martí), els Romans, els Visigots, i en podríem continuar descrivint fins els temps actuals.

La vall actualment ocupada per les localitats de Talteüll i Vingrau és espaiosa i acollidora, un paratge soberg. Aquesta fondalada fou en la segona meitat de la glaciació de Mindel un indret estratègic, ocupada per una gran varietat de recursos

biòtics, la qual cosa va atreure la presència humana. L'existència del riu Verdoble, protagonista principal d'aquesta geografia, assegurava la vida dels animals, que amb gran nombre i espècies diferents pasturaven per el planell i que proporcionaven a l'home prehistòric menjar i vestits, de la mateixa manera els instruments propis de la seva cultura material, que precisaven per la cacera i activitats domèstiques.

Avui sabem que entre 500.000 i 200.000 anys abans d'ara al continent europeu hi vivia una única espècie humana, l'*Homo heidelbergensis*, avantpassat de l'home de Neandertal. Els *heidelbergensis* tenien una morfologia molt robusta, una talla mitjana d'uns 1,65 metres i una capacitat cranial d'uns 1.200 cm., i estaven adaptats perfectament al medi que els envoltava; la seva dieta era essencialment omnívora, aquests homínids van conviure amb grans mamífers com ara rinoceronts, lleons, elefants i l'os de les caveres i d'altres com cavalls, rens, cérvols, bisons i bous.

La Cauna de l'Aragó esta situada en els Pirineus Orientals, en territori del municipi de Talteüll, a 19 km. al N.O. de Perpinyà, al N.O. de Ribesaltes i a meitat del camí entre Talteüll i Vingrau. Es troba a l'extremitat meridional del Massís de les Corberes, al nord de la plana del Rosselló, entre aquesta i la vall de l'Aude, a 34 km. a l'oest de la ribera de la Mediterrània, i a 40 km. dels Pirineus. Emplaçada a la sortida de les Gorges de Golerós, a la riba esquerra del riu Verdoble, afluent de l'Agli, on pacientment durant mil·lenis a foradat la paret rocosa produint un estret i fondo congost; així doncs el riu fa l'entrada a aquesta fondalada per una estreta gorja.

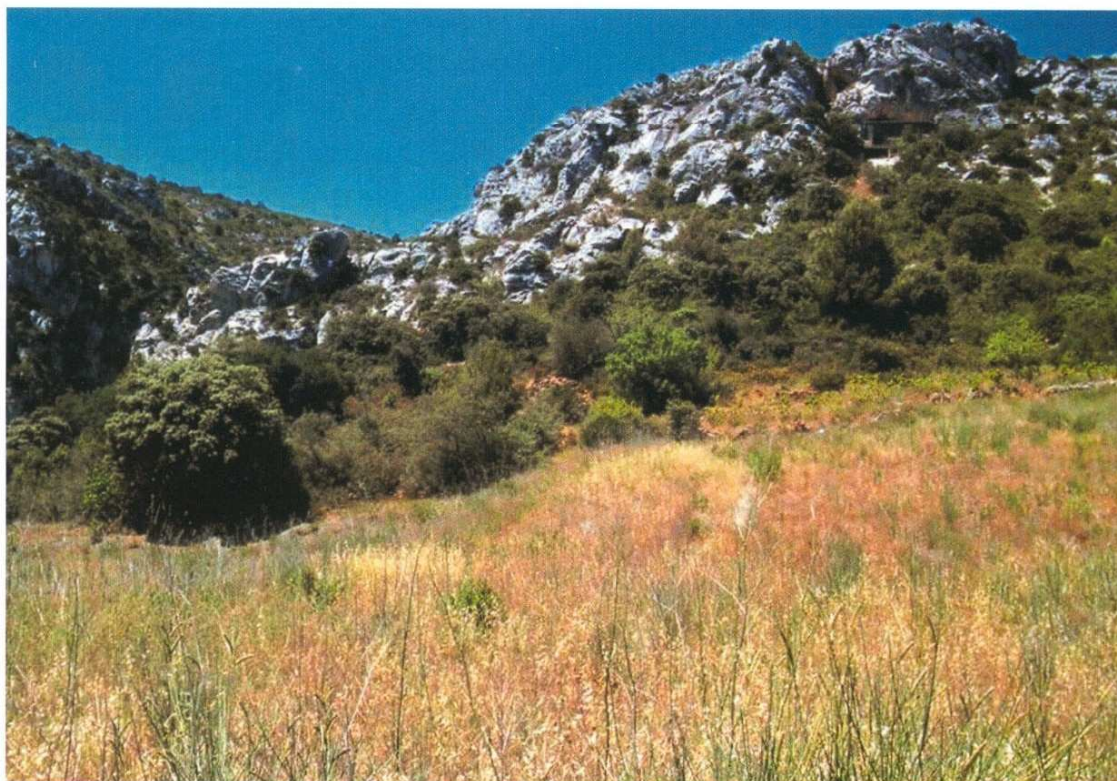
Aquesta cavitat queda ubicada sobre la plana, que és una gran depressió relativament tancada per les ondulacions de les muntanyes, al fons de la qual serpenteja el corrent d'aigua. La Cauna s'obre a uns 100 metres d'altura sobre el llit actual del Verdoble i la riera de Vingrau, damunt una cornisa escarpada i al començament d'un talús de fort pendent, foradada en les calcàries del Cretaci inferior. Es una gran cova d'uns 35 metres de fons i 10 metres d'amplada, l'alçada és major que l'amplada; orientada a l'est, l'entrada té un gran porxo, a l'època prehistòrica aquesta visera estava situada més endavant, així mateix una de les galeries que constitueixen avui la cova queda oberta a l'aire lliure per enfonsament, l'espai actualment ha estat cobert i tancat per preservar-lo.

Durant la primera part del Plistocè mitjà, en la glaciació de Mindel, més d'onze metres de gruix de sediments es van acumular a la

cova. El dipòsit arqueològic avarca dels estadis isotòpics 17 al 3.

Per la seva situació fou un lloc idoni per habitar-hi, espaiosa, a resguard del vent fred del nord, i l'interior amb una temperatura constant pràcticament tot l'any, la feia un lloc agradable i de gran interès per a la subsistència humana; des de l'indret es domina tota la vall i especialment el riu a peu de la cavitat, la qual cosa els va permetre controlar els moviments de qualsevol grup d'animals que es dirigien cap als seus marges.

En el Paleolític inferior, ara fa 450.000 anys, estava regularment ocupada per grups reduïts d'individus caçadors recol·lectors, que hi instal·laren el seu campament estacional, i fins i tot durant un llarg període de temps: ocuparen el talús exterior i el porxo original (avui enfonsat), però també habitaren sovint a l'interior, a una desena de metres de l'entrada; aquí realitzaren activitats productives

especialitzades, que tingueren a veure amb pràctiques cinegètiques i amb l'aprofitament dels seus resultats, i amb la gestió dels recursos minerals locals.

Es des de l'any 1964 que el professor Henry de Lumley, la seva esposa M^a. Antoinette de Lumley i el Laboratori de Prehistòria de la Universitat de Marsella organitzen cada any, de primer de juny a finals d'agost, importants campanyes d'excavació, recuperant gran quantitat d'indústria lítica i restes de fauna. Com una de les efemèrides més transcendents en la troballa de restes fòssils humanes esmentarem la descoberta del crani anomenat Aragó XXI, feta el 22 de juliol de 1.971, en el sòl G, Lumley el denominà *Homo erectus tautavelensis*; a dia d'avui han estat recuperades un centenar de restes humanes a la Cova de l'Aragó, aquestes restes provindrien, com a mínim, d'una vintena de persones. Els homínids de Talteüll formen part del grup dels *Homo erectus* europeus, que alguns anomenen pre-neandertals i d'altres adscribibles a l'espècie de *Homo heidelbergensis*.

L'homínid de la Cauna de L'Aragó utilitza prioritàriament el quars (92 %) per confeccionar els estris i en petites quantitats la quarsita, el sílex i materials calcaris; aquesta indústria lítica, que fou recollida en els al·luvions dels rius Verdoble i Agli, es formada per petit utilatge sobre esclat i fragment, una proporció poc elevada de còdols tallats (choppers, chopping-tools i políedres) i un percentatge molt petit de bifaços. Aquestes eines foren fetes servir per cobrir diferents necessitats; trossejar els animals capturats, tallar i tractar pells o fusta, foradar ossos i cavar sòls entre d'altres menesters. Les característiques tecnològiques d'aquest registre lític

corresponen al Mode Tècnic 2 o Axelià.

Després d'un curt i agradable viatge arribem a lloc, per fi som al bell mig de paisatges mil·lenaris; entrem a la vall pels cims de l'est, de formacions pètries calcàries gegantines, des d'aquest mirador observem la magnitud de la vall de Talteüll-Vingrau, en aquest lloc se'ns obre la plana que ens ofereix un paisatge prodigiós, d'una bellesa fascinatora, és una veritable concentració de totes les essències mediterrànies primigènies; cal aturar-se un instant, la immensitat panoràmica ens convida a la divagació contemplativa; l'aire és clar, suau i saturat de resina de pins, de romaní i farigola, són moments que omplen l'esperit d'alegria.

Talteüll amb uns 1.000 habitants s'assenta impertorbable en aquest rodal al pas del temps: el riu que s'engoeja a la vall que li serveix de llit, és l'element dinamitzador del territori; els seus moradors en part encara viuen del conreu de la vinya i l'horta, una terra semblant durant segles ha originat un material humà valentorós i dur, sobri i tenaç, apte per a comprendre la vida com un esforç continuat.

Els polítics i els científics a França treballen junts per el progrés del ciutadà, i aquesta vila n'és una nostra; el turisme cultural i gastronòmic s'hi ha abocat, i es pot observar que el municipi llueix prosperitat, una barreja de tradició i modernitat.

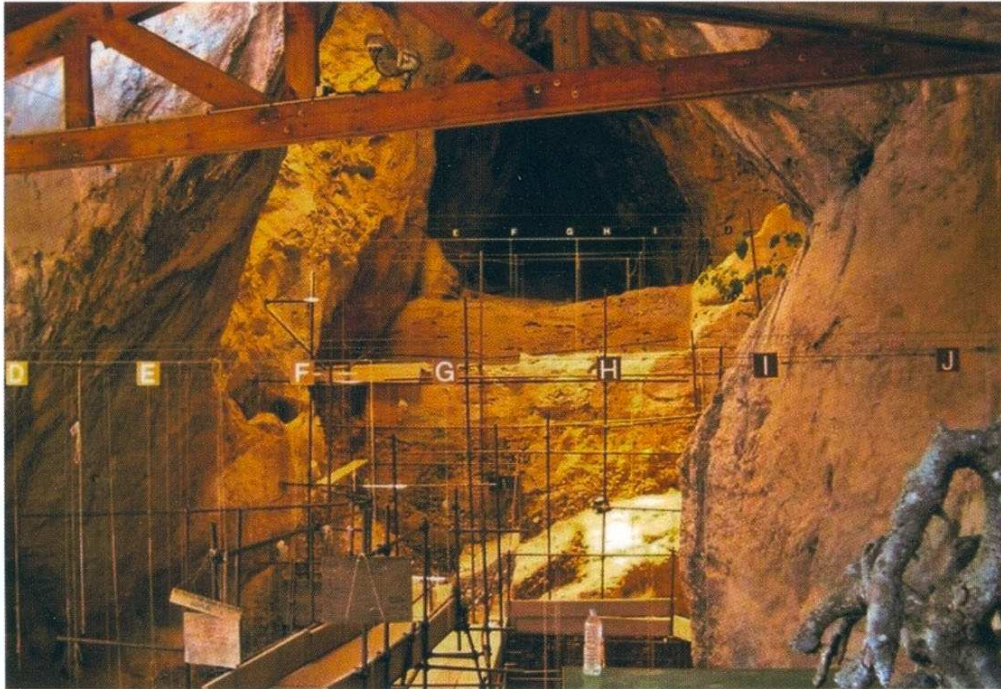
En el magnífic i didàctic Museu de la localitat (Centre Europeu de Prehistòria), es representa amb gran encert la cultura material i l'entorn que envoltava la vida d'aquells primitius avantpassats, un lloc on es proporciona la millor informació; des de el mateix museu es poden seguir a través d'un comandament teledirigit les excavacions del jaciment arqueològic in situ i al moment.

L'espai és un conjunt d'instal·lacions dedicades a l'Home de Talteüll, en ell es presenta també la petja de la humanitat, des de els primers europeus, fins a les portes de la història a través d'exemples provinents del contorn. Cal visitar així mateix el Palau de Congressos, on hi ha una espectacular reproducció en maquetes i els materials més importants recuperats als jaciments més significatius del Plistocè europeu.

L'objectiu principal de la nostra estada a Talteüll és visitar la Cova de l'Aragó. Deixem

la carretera que porta al poble i per un camí ens dirigim al riu Verdoble, just a la sortida de les Gorges, des de aquí es contempla el magnífic cingle calcari i a prop del cim la cova; a la ribera observem els còdols transportats pel corrent d'aigua, l'indret és probablement tan interessant com el lloc de residència dels homínids, en aquests marges recolliren la matèria primera per confeccionar les seves eines de pedra, tallaren llargues branques per fer-ne llances per caçar, apaigavarem la set i especialment abateren animals. A peu de riu

dividem la cavitat, la qual cosa sens presenta en tota la seva salvatge i abrupta exaltació pètria, damunt un roquissar, a continuació pugem per un costerut corriol entre penyals cap a la cova, conscients i emocionats del fet de saber que estem trepitjant la mateixa ruta d'anada i tornada que fa 450.000 anys feia l'Homo heidelbergensis. És migdia, el cel és d'un blau intens i el sol cau de valent, prop de l'objectiu ens aturem en una roca, sota d'una alzina; els nostres ulls contemplen un paratge magnífic, que es transmet al cervell, i ens codifica a l'instant una sensació molt agradable, en aquest precís moment s'activa el nostre primitiu genoma de caçadors recol·lectors i ens sentim transportats en el temps, es un retorn a estats de consciència arcaics.

Albirem la vall, gairebé una vista aèria, amplíssima, delimitada per una perfecta

geologia de cims calcaris que es deixen acaronar per la llum intensa, i al pla el recorregut del riu fent giragonses que li dona vida; no cal fer gaire esforç per imaginar el seu llunyà passat, amb un paisatge selvàtic i grans animals que son només un record, i especialment el Verdoble caudalós, d'aigües transparents i de sobtades crescudes; l'indret proporciona un estat de domini territorial i de llibertat mental. Reprenem la marxa fins l'entrada de la Cauna, a l'arribada sens fa agradable, igualment ho deurien sentir els homínids quan retornaven al seu abrigo després d'una jornada esgotadora. Aquí dalt tan sols es senten els sons de la natura, i una soledat paradisiàca; la botànica fa una olor intensa i l'aire estiuenc té una tebior agradableness.

Arribats a aquest punt és moment de fer una reflexió que Josep Pla i Casadevall fa uns

anys va escriure. Quan viatgeu per Catalunya sempre teniu la sensació de trobar a cada pas la incúria inconcebible i l'abandonament; si trobeu un vestigi del passat, un testimoni de la grandesa debolida, en un relatiu estat de conservació mantingut amb un mínim de cura us produeix una gran sorpresa... La història bateja en els murs devastats i les pedres escampades.

Aquesta situació que ens presentava l'insigne prosista i pensador de Llofriu ha canviat poc; però si ens referim concretament a les restes prehistòriques de les comarques gironines, el panorama que se'ns mostra és desolador; tenim un dels patrimonis arqueològics més importants de Catalunya, per no dir el millor, i ben poca cosa es fa per conservar-lo; jaciments a l'aire lliure abandonats, coves com les dels Caus del Duc de Torroella de Montgrí i Ullà oblidades, i nous

jaciments escampats per les màquines. Hem de dir amb pesar que les nostres autoritats científiques, amb escassíssimes excepcions, sembla ser que els preocupi molt poc la nostra prehistòria, per dir-ho clar, ni fan ni deixen fer, ho si ho voleu, no es mouen ni deixen moure.

Constitueix una obligació cívica per nosaltres fer-ne la coneixença, de l'abandonament i despreocupació del nostre patrimoni més arcaic, cal recuperar-lo, preservar-lo i donar-lo a conèixer; la societat civil exigeix actuacions. No podem ni volem renunciar al nostre passat, un llegat que ha arribat a nosaltres miraculosament i que els nostres fills haurien de heretar en les millors condicions.

